

EL KAPISINDA

İvan Sergeyeviç Turgenyev 1813'te Rusya'nın Oryol şehrinde doğdu. Moskova, Petersburg ve Berlin'de felsefe, tarih ve edebiyat okudu. 1840'larda yazarlığı kendisine meslek edindi. Yapıtlarındaki ince duygulu kişilik çizimleri, şiirsel doğa görüntüleri, lirik-müziksel dil, Rus gerçekçiliğinin en büyük sanatsal başarıları arasında yer alır. *Rudin*, *Bahar Seli*, *Arefe*, *Babalar ve Oğullar* en önemli romanlarıdır. *Köyde Bir Ay*, *El Kapısında*, *Dağ Yolunda Bir Söyleşi*, *Taşralı Kadın*, *İnceldiği Yerden Kopar* oyunları Rus tiyatrosunun gelişiminde rol oynayan sayılı yazarlardan biri olduğu kabul edilir. Turgenyev, 1883'te Paris'te öldü.

Orhan Veli Kamık 13 Nisan 1914'te İstanbul'da doğdu. Bir süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne devam etti (1932-36). Ankara PTT Genel Müdürlüğü'nde, MEB Tercüme Bürosu'nda (1945-47) çalıştı. 1947 yılından itibaren çeviriye ağırlık veren Orhan Veli, A. de Musset, Molière, Gogol, A. R. Lesage, La Fontaine, Shakespeare, J. Anouilh, J. P. Sartre ve Turgenyev'den çeviriler yaptı. Oktay Rifat ve Melih Cevdet Anday ile birlikte *Garip* (1941) adlı şiir kitabını çıkararak Türk şiirinde yenileşme hareketini başlattı. 1 Ocak 1949-15 Haziran 1950 tarihleri arasında on beş günlük *Yaprak* dergisini çıkardı. Dergi kapanınca Ankara'dan İstanbul'a döndü ve 14 Kasım 1950'de burada öldü. *Garip* (1941), *Vazgeçemediğim* (1945), *Destan Gibi* (1946), *Yenisi* (1947), *Karşı* (1949), *Bütün Şiirleri* (1951); (düzyazı) *Nesir Yazıları* (1953), *Edebiyat Dünyamız* (1975); *Nasrettin Hoca Hikâyeleri* (1949), *Fransız Şiiri Antolojisi* (1947), *Bütün Çeviri Şiirleri* (1982) başlıca yapıtları.

M. Sabri Koz 1950 Divriği doğumlu. Öğretmen, halkbilimci ve eski kitap meraklısı. Arap, Ermeni, Rum ve Kiril harfleriyle yazılmış basılmış Türkçe metinlerle de uğraşiyor, kitaplar hazırlıyor, aktarmalar yapıyor. 1999'dan beri YKY'de çalışmakta.

İvan Sergeyeviç Turgenyev'in
YKY' deki kitapları:

El Kapısında (1994)
Klara Miliç (2019)

Orhan Veli'nin
YKY'deki kitapları:

Bütün Şiirleri (2003)
La Fontaine'in Masalları (2003)
Nasrettin Hoca Hikâyeleri (2003)
Şairin İşi (yazılar, 2003)
Şevket Rado'ya Mektuplar
(Oktay Rifat ve Melih Cevdet Anday ile, Haz.: E. Nedret İşli, 2002)
El Kapısında (oyun, Turgenyev'den çeviri, Haz.: M. Sabri Koz, 1994)
Beni Bu Güzel Havalarda Mahvetti - Kendi Sesinden Şiirler (2012)
Hoşgör Köftecisi (hikâyeler, 2012)
Yalnız Seni Arıyorum: Nahit Hanım'a Mektuplar (2014)
Sevdaya mı Tutuldum? (Nahit Hanım'a verdiği şiir defterleri,
Haz.: Raşit Çavaş - Güzin Değişmez, 2015)

Doğan Kardeş

Sakın Şaşırma - Seçme Şiirler (Haz.: Memet Fuat, 2008)

İVAN SERGEYEVİÇ TURGENYEV

El Kapısında

Oyun

Çeviren
Orhan Veli

Çevrimyazı ve Notlar
M. Sabri Koz

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 362
Edebiyat - 907

El Kapısında / İvan Sergeyeviç Turgenyev
Özgün adı: Nakhlebnik
Fransızcadan çeviren: Orhan Veli Kanık
Çevrimyazı ve notlar: M. Sabri Koz

Kitap editörü: M. Sabri Koz
Düzeltili: Korkut Tankuter

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Sayfa tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Arzu Yaraş

Baskı: Sena Ofset Ambalaj, Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Litros Yolu Sk. 2. Matbaacılar Sitesi B Blok
Kat: 6 No: 4NB 7-9-11 Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul
Telefon: (0 212) 613 38 46
Sertifika No: 45030

1. baskı: İstanbul, Mayıs, 1994
3. baskı: İstanbul, Nisan 2021
ISBN 978-975-363-285-1

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2003, 2020
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
[facebook.com/yapikrediyayinlari](https://www.facebook.com/yapikrediyayinlari)
twitter.com/YKYHaber
[instagram.com/yapikrediyayinlari](https://www.instagram.com/yapikrediyayinlari)

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

Sunuş (Ahmet Levendoğlu) • 6

Şahıslar [Oyun Kişileri] • 13

Birinci Perde • 15

İkinci Perde • 63

TURGENIEV

EL KAPISINDA

(ایک پرده لاک قورمدا)

شخصه :

Pavel Nikolayevich ELETSKI,

۲۷ یاشنده ، پترسبورغی بر مائدر ،
صوغورمه ، یاوانه ، کئی ، تنظیم ، بیط
فقط زوقی کینیر ، علمالغاره بر ارامدر .
کورت قلیبی دطدر ، مرهمی ده صایایا .

Olga Petrovna ELETSKI,

اوله شهره کورن کئی آری Korin در . Pavel
Nikolayevich کئی حایس ، ۲۱ یاشنده ، علم
سلیم بر انا نه ، قدهاسی سرده ، ای کینیر .

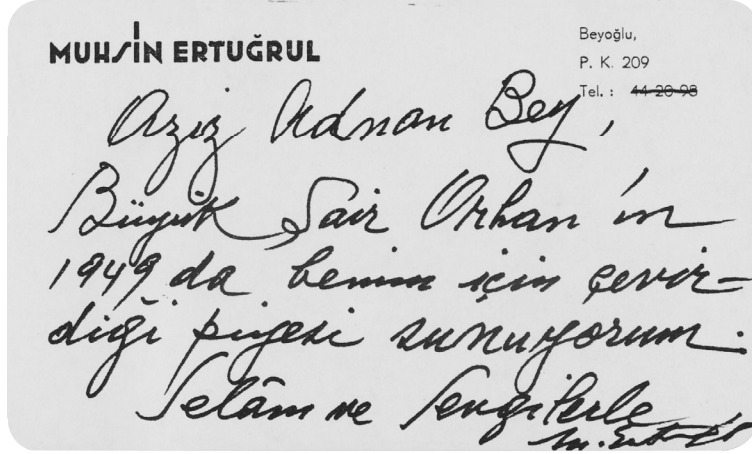
Sunuş

Yazınsal “buluntu”lar, yazınsal değerleri ölçüsünde bir özel önem de taşırlar. Önde gelen bir yazarın bilinmeyen bir yapıtının ortaya çıkması her şeyden önce bir kazançtır kuşkusuz, ama çoğu kez kimi tartışmalara da kapı açar, en azından yazın ortamında bir canlılık rüzgârı estirir. Elinizdeki kitap da bir “buluntu”, değerli ve önemli: Bir Orhan Veli'nin bir Turgenyev'den yaptığı ve varlığı bilinmeyen bir oyun çevirisi tam kırk beş yıl sonra kültür dünyamıza armağan edilmekte çünkü.

Orhan Veli'nin eski Türkçe ile ve el yazısıyla yaptığı bu Turgenyev çevirisinin yarım yüzyıla yakın bir gecikmeyle kitaplaşmasının ilginç ve de bilinmezlikler taşıyan bir öyküsü var: Tiyatro adamı, yazar Nureddin Sevin'in Rumeli Hisarı'ndaki evinde çıkan yangında, değerli kitaplığının hemen hepsi kül olmuş. Çatı arasındakilerden, nasılsa kurtulmuş olduğu sonradan anlaşılan iki paket kitap içinde El Kapısında da bulunuyormuş. Sevin'in bir yakınından onun bir yakınına, gazeteci Ergin Konuksever'e geçiyor el yazısı çeviri ve yıllar sonra, onun eliyle, gün ışığına çıkacağı yere, Yapı Kredi Yayınları'na ulaşıyor... Yangın öncesinin öyküsü ise olasılıklar ve varsayımlar üzerine kurgulanabiliyor: El yazısı metnin ilişğinde bir not var:

“Aziz Adnan Bey, büyük şair Orhan'ın 1949'da benim için çevirdiği piyesi sunuyorum. Selam ve sevgilerle, M. Ertuğrul (Muhsin Ertuğrul)”.

Adnan Bey'in, Orhan Veli'nin kardeşi yazar Adnan Veli olması oldukça büyük olasılık. Nottan öğrendiğimiz gibi, ozan, çeviriyi 1949 yılında Muhsin Bey için yapmış. Bir yıl sonrası, 1950 yılı da ozanın şanssız ölümünün tarihi. Varsayımı ilerletelim: Muhsin Ertuğrul, ölümden bir süre sonra “emaneti ait olduğu yere teslim etmeyi” uygun görüyor ve Orhan'ın en yakını Adnan Veli'ye iletiyor. Bunun tam ne zaman olduğunu bilmiyoruz çünkü “not”un üzerinde tarih yok. Ancak, kullanılan anlatımdan şunu çıkarabil-

memiz olanaklı: “Not” 1950’den sonra, olasıdır ki 51’den de sonra yazılmış. (Ölüm yılı olan 50’de yazılmış olsa “1949’da” demez, “geçen yıl” derdi herhalde Muhsin Bey. Aynı mantıkla; 51’de yazılmış olsa, sayıyla tarih belirtmek yerine “iki yıl önce” demiş olacağını düşünebiliriz.) Bu noktada, varsayımımız, ışık yakan başka bir olayla örtüşüyor: Adnan Veli, ağabeyi üzerine hazırladığı bir kitabı *Orhan Veli İçin* adıyla 1953’te yayınlamış. Bu kitabın hazırlığına da yardımcı olacağını düşünerek Muhsin Ertuğrul’un metni 1952 ya da 53 yılında Adnan Veli Kanık’a verdiğini varsayabiliriz.

Bu varsayımı geçerli kılacak bir başka şey de Muhsin Ertuğrul’un notunu içeren kartın, Beyoğlu adresli olması. Ertuğrul 52-53 yıllarında İstanbul’da, Küçük Sahne’nin başındadır. Bu verilerle ulaştığımız varsayımsal nokta doğru ise de Orhan’ın satırlarının kardeş Adnan’dan Rumeli Hisarı’ndaki çatıya niçin, ne zaman, ne yolla gittiği, karanlık noktaların başında geliyor.

Konuyu, ‘sanatsal çabaların değerlendirilişi’ içerikli bir çerçeveye oturtmaya çalışalım. Muhsin Ertuğrul 1949’da ozan Orhan Veli’ye çeviriyi ismarladığında Devlet Tiyatrosu’nun genel müdürüdür; oyunu bu tiyatrodan oynatmayı tasarladığını düşünmek doğal olacaktır. Ne var ki, tiyatronun o kuruluş döneminin yoğun etkinlikleri arasında *El Kapısında*’ya, anlaşılan, oyun dağarı içinde bir yer bulamamıştır. 1951 başlarında Devlet Tiyatrosu’ndan ayrılıp İstanbul’daki Küçük Sahne’nin başına geçmiş ve 1954’te yeniden

döndüğü Devlet Tiyatrosu genel müdürlüğü dönemine değin, tiyatro yaşamını bu yapı içinde sürdürmüştür. Olasıdır ki, Metin And'ın "(...) Küçük Sahne'nin hafif ve sürüm oyunları (...)"* biçiminde tanımladığı Küçük Sahne oyun dağarı da *El Kapısında*'ya kucak açmamış, açamamıştır. Biraz da bu vazgeçmişlik içinde Muhsin Bey oyunu Adnan Veli'ye iletmiştir. İşte bu noktada kimi sorular akla geliyor: Muhsin Bey, sonraki dönemlerde; yeniden Devlet Tiyatrosu'nun, sonrasında yeniden (ve sonra bir kez daha) İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun başına geçtiğinde bu yarıda kalmış tasarını niçin gerçekleştirmedi? "Kendisi için", üstelik Orhan Veli kalemiyle çevrilen bu önemli yapıt niçin hiç sahnelenmedi? Adnan Veli'ye yolladı, kendisi için de bir kopya saklamadı, sonra da düşüncesinden çıkardı mı? (O günler henüz her köşe başında bir fotokopi aygıtının bulunduğu günler değil ama metin çoğaltma yöntemleri var, doğal ki.) Metnin kopyalarının hiç değilse Devlet Tiyatrosu, İstanbul Şehir Tiyatrosu, Küçük Sahne arşivlerine (ya da bunlardan birine) konması doğru olmaz mıydı, kalıcılığının sağlanması için? (Burada "konmadığı" da varsayılıyor. Çünkü konmuş olsa böyle bir yapıtın bugüne dek su yüzüne çıkmış olması gerekirdi.) Bu arada belirtmeli ki Türk tiyatrosunun ustası Muhsin Ertuğrul'a yönelik bir serzeniş değil bu. Bu belirlemeler ve ortaya atılan sorulardan amaç; gerek yazın gerek tiyatro yaşantımızda doğrusu tüm kültür yaşamımızda emeğin ürüne dönüşmesi sürecinde beliren ve aşılması gereken olumsuzluklara dolaylı bir gönderme yapmak. (Elbette ki burada yapılan kurgunun sonuçta bir olasılıklar-varsayımlar zinciri olduğunu unutmadan.) Umarız ki bu kitabın yayınlanmasıyla, *El Kapısında*'nın Türkiye'deki geçmiş serüvenini daha sağlıklı aydınlatacak, belirsizlikleri kaldıracak bilgiler/veriler ortaya çıkar. Bir beklenti de doğal ki, artık tez zamanda bu yapıtın sahne üzerinde yaşam bulması...

Yazara dönelim: İvan Sergeyeviç Turgenyev (1813-83) Rus tiyatrosunun gelişiminin sayılı öncülerinden. "Dramatik" yılları olarak değerlendirilen dönemde (1847-50), "kahkahadan göz yaşına uzanan" bir tiyatro yaklaşımının örnekleri görülüyor. *Dağ Yolunda Bir Söyleşi*, "ciddi amacı" ağır basan bir oyun, örneğin.

* Metin And, *50 Yılın Türk Tiyatrosu*, İstanbul, 1973, s. 234.

En önemli sahne yapıtı sayılan *Köyde Bir Ay*, “karanlık bir son” a erer. Bu oyun, Turgenyev’in, dönem olarak kendisini izleyen Çehov üzerindeki etkisinin de göstergesidir; “dramatik teknik”te, “atmosfer”de Çehov biçemiyle yakın benzerlik taşır. *Taşralı Kadın* ile yazarın komediye yönelimi belirginlik kazanır. *İnceldiği Yerden Kopar*’da “düş ile gerçeğin yan yanahğının çelişkisi” güldürü anlayışıyla işlenir. *Parasızlık*’ta da aynı temanın başka bir uzantısı izlenir. *Bekar*’da çelişme iyi yüreklilikle bencillik, tutku ile duygu arasındadır. Turgenyev’in, Gogol’ün attığı temeller üzerinde yeni bir komedi anlayışı geliştirdiği söylenir. Gerçekçidir ama bu gerçekçilik şiirsel bir havaya bürünerek kendini gösterir. İzleyici aynı anda sahnenin hem içinde hem dışındadır. Bir yandan oyun kişilerini sahnede izlerken bir yandan onların içlerine, benliklerine girer.

El Kapısında oyununda da yine Turgenyev’in ana temasının, basit bir durum örgüsü içinde işlendiği görülür. Toplumsal katmanların oyunun özünde belirleyiciliği vardır. Ama Turgenyev’i daha çok ilgilendiren sözü edilen ana temanın temel çizgisini oluşturan kişilerin ne oldukları ile ne olabilecekleri; insanoğlunun düşlediği ile gerçekte olduğu arasındaki karşıtlık/çelişki olgusudur.

Orhan Veli’nin 1949 tarihli çevirisinden önce Turgenyev’in burada da adları geçen oyunlarının *Dağyolu’nda Bir Söyleşi* ile *İnceldiği Yerden Kopar* dışında kalanlarının M.E.B. Yayınları’na yayınlanmış olduğunu belirtmek de yerinde olur.

Büyük ozanın güzel Türkçesine değinmeden de geçmemeli. Yaklaşık yarım yüzyıl önce kullandığı dilin kıvraklığına, şiirselliğine ve “öz” Türkçeye o günün ölçüleri içinde yatkınlığına bir kez daha tanık oluyoruz. Sabri Koz’un titiz çevrimyazı çalışması da yapıtın niteliğini yeterlilikle yansıtır düzeyde.

Kitabın kapağındaki yüzün çiziminin de Orhan Veli’nin kaleminden çıkma olduğu anlaşılmalıdır: El yazısı metnin sonuna eklenmiştir. Büyük olasılıkla oyun kişilerinden birinin, ozanın imgeleminde biçimlenen “naif” portresidir bu. Yine biraz el yordamıyla ilerlersek, bu çizgilerin, Kuzovkin’i yansıtmada “genç” kaldıklarından, oyunun ikinci önemli erkek kişisi Eletski’yi betimledikleri yakıştırmaları yapılabilir sanırım [1984].

Ahmet LEVENDOĞLU